

sobre les obres poètiques de J. V. Foix

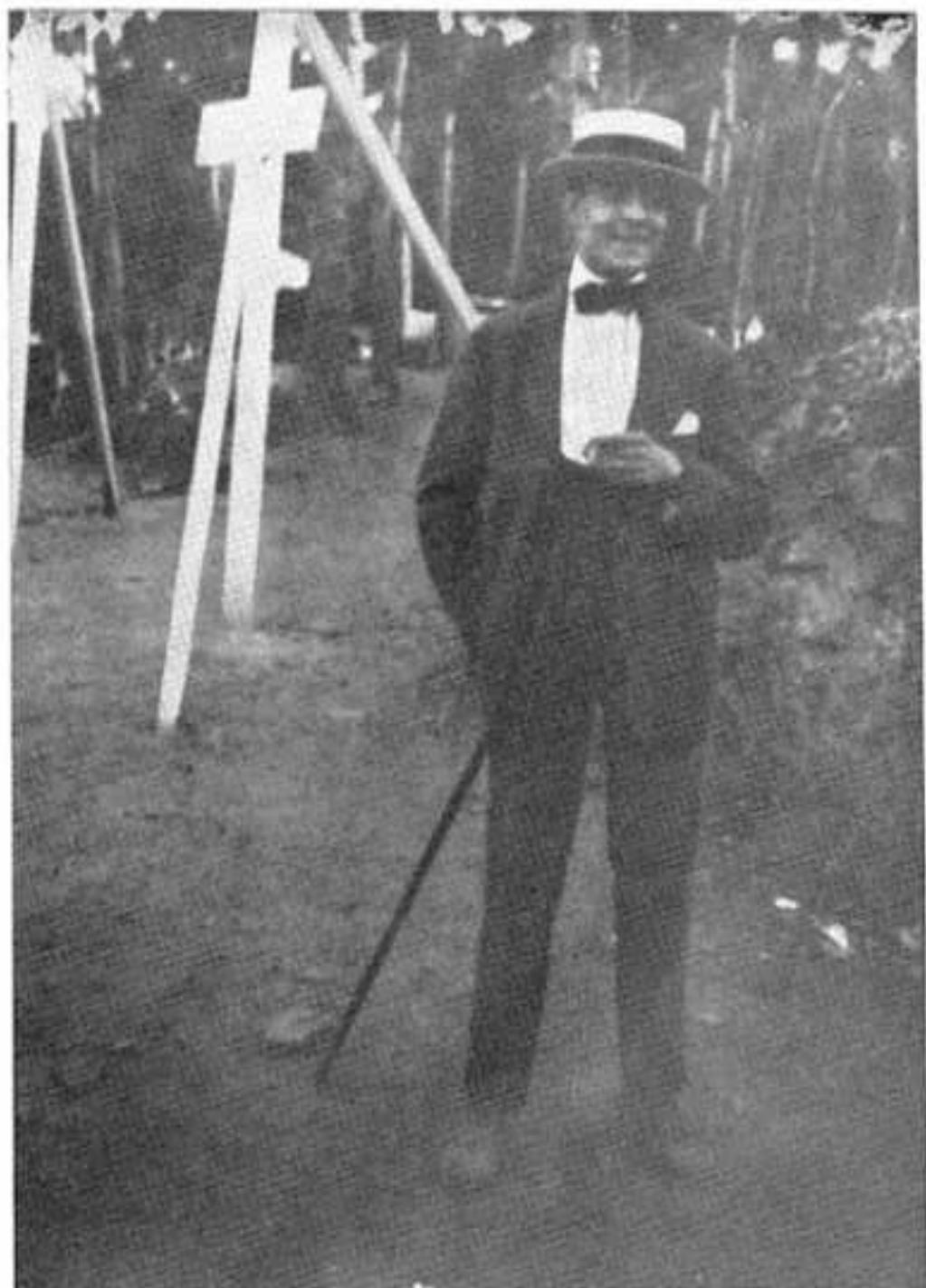
per Arthur Terry

«Aquell (poeta) és barbat a uns vint anys anacrònics; aquell altre, setantí, ens sobta, audaç i lliure, amb imprevisibles innovacions. El primer manleva a la comuna reservà els llocs comuns més assimilables —de l'acadèmia avantguardista o de florals ateneus—; l'altre reneix amb mudes imprevisibles i, a l'alba d'un dia inèdit, cull, substancial, la flor dels rous.» Aquests mots de J. V. Foix, escrits fa quinze anys, em vénen sovint a la memòria. I és que, segons aquest criteri, Foix seria el poeta més jove de tots els que escriuen avui dia en català, com si la idea del poeta setantí fos només una altra metamorfosi, volenterosa i esportiva, d'aquelles que tantes vegades han vingut a enriquir la seva poesia.

Si des que tenim la bella edició de les *Obrs poètiques** resulta més fàcil de seguir la línia exacta d'aquesta poesia, des de *Gertrudis* fins als poemes recents que tanquen el volum, seria massa optimista de pensar que tots els malentesos que han sorgit entorn d'una obra tan complexa i personal s'han de dissipar de seguida. S'ha dit, amb molta justícia, que tot poeta important es veu en la necessitat de crear-se, ell mateix, un públic capaç de llegir-lo; en el cas de Foix, hom pot temer que aquest públic encara sigui molt restringit, fins entre els entesos en poesia, i més que res perquè la seva obra s'ha creat una mica al marge dels grans corrents de la poesia moderna. No és pas que es tracti d'una obra anacrònica: tot admetent una certa tendència antillibresca, les preferències literàries de Foix són ben evidents. El que li costa al lector, en canvi, és d'entendre l'esforç mental i l'agilitat imaginativa amb els quals tota influència queda incorporada a la visió d'un món que per al poeta constitueix l'única veritat possible.

Aquesta manera de copsar la realitat forma el nucli essencial de l'obra de Foix; en comparació amb això, la qüestió, per exemple, si és o no és surrealista, resulta relativament secundària. Si a ell mateix li agrada de considerar-se com a «investigador en poesia», cal entendre la frase, no pas en un sentit frívol o asèptic; sinó com a resum d'unes actituds profundament meditades que no deixen d'influir ni un sol moment sobre la seva poesia. De fet, en el mateix text que ja he citat (pròleg a Albert Manent, *La nostra nit*, 1951), Foix ens forneix un indicatiu ben elògic del que vol dir el concepte d'«investigador». L'essencial,

* *Obrs poètiques*, Edicions Nauta, S. A. Barcelona 1964.

J. V. Foix a Vallvidrera, l'any 1914. He arribat a Vallvidrera a les tres hores després migdia. (...) El sol era d'aplec, de sardanes i de segadors, amb oriflames marti-julianes. Vull dir pairal, i barrat, amb llegendes abrandades al volt dels rellotges que en registren la declinació, i amb esgrafats neo-gòtics. (...) [En Folguera] s'ha esverat quan li he dit que havia pujat a peu, i ha blasmat la meua indumentària tan poc esportiva: americana llarga, (...) coll alt planxat i barret de palla fort de copa alta i ala estreta. I bastó. — J. V. Foix, de *Catalans de 1918*.

Fotos de 1928 i de 1932, aquesta darrera a Sant Pere de Roda. Fugitiu en el boscam builangós de la ment, no m'havia adonat que enfilava un trencall que em portaria a la jungla de sílex on més d'una vegada m'he aturat per a mirar-me a mi mateix amb ulls eixuts. — J. V. Foix, de *Quatre nus*.

per a ell, és que la poesia constitueix una «realitat objectiva»: «És a dir, que la poesia, tot i el caos de tendències i de convencions que aparenten assegurar el contrari, ens és exterior. Vull dir que hi ha una realitat poètica, amb la seva màgia pròpia i el seu misteri singular que el qui n'investiga les essències — ni jove ni vell en la seva funció — assaja de descriure. Quan experimenta, s'aventura o conquista, no és pas a la boira de les pistes, al fluir de les dreceres o a la nostàlgia dels carretons, ans a la seiva de llum de la realitat exterior. No hi ha, doncs, una realitat superada, ni un triomf de l'esperit sobre el real: hi ha una realitat vexada pels llòbregos mercaders del natural i de l'espontani, que el poeta, generós, allibera i ordena... No hi ha missatges nous, ans un sol missatge: el del poeta que expressa amb mitjans propis, que són els de la seva època, allò que verament és». Aquestes paraules, ben considerades, impliquen tota una teoria de la poesia que pot servir com a fil conductor a través de l'obra foixiana. Es tracta, evidentment, d'una teoria que pressuposa la idea d'un ordre transcendental, d'un univers divinement estructurat en el qual tot objecte pot ésser una representació de la Unitat fonamental.

Al mateix temps, aquest concepte absolut només es pot realitzar en la poesia d'una manera relativa, és a dir, a través dels «mitjans de l'època». Per a Foix, com per a d'altres poetes de la seva generació, la descoberta dels mitjans més adequats implica una tria fins a un cert punt conscient i voluntària, deguda a les circumstàncies de la cultura catalana que, pels volts de

1910, es trobava enmig d'una crisi d'autorenovació. La solució que ell va adoptar, amb tot el que té de les tendències de l'ambient, demostra una originalitat que el diferencia de primer cop dels altres poetes contemporanis o anteriors. Si la fórmula coneguda «m'exalta el nou i m'enamora el vell» sembla indicar un eclecticisme que, en termes generals, determina tot el moviment cultural d'aquella època, la seva manera d'interpretar-la no podria ésser més personal. Si d'altres poetes com, per exemple, Carles Riba, pensen més aviat fondre l'esforç humanístic del quatre-cents amb les lliçons del simbolisme francès, Foix arriba a adoptar una perspectiva encara més àmplia, que va des de Ramon Llull i la poesia dels trobadors cap a les darreres manifestacions del futurisme. El més remarcable és que no es tracta d'un esquema artificial, sinó d'unes afinitats mentals i literàries que semblen obeir a una profunda necessitat temperamental del poeta. A un nivell superficial, hom pot suposar que la reverència que inspiren a Foix els primers monuments de la seva llengua li hagi servit alhora d'estímul i de fre davant l'entusiasme que experimenta per l'avantguardisme. I, com més ens endinsem en la seva poesia, més ens adonem de tota una sèrie de correspondències insospitades entre els dos extrems d'aquesta gamma literària. Així, si l'objecte final de la seva poesia és la revelació d'un món aparentment divers, però construït segons un principi transcendent i diví, el primer intent del poeta constitueix una recerca de la pròpia personalitat, no pas d'una manera anecdòtica, sinó en el sentit

d'establir el nucli essencial des del qual hom pugui contemplar la realitat externa. En aquest intent, les «circumlocucions poemàtiques» del *Diari 1918* són relacionades amb les «semblances» reals i fantàstiques de Ramon Llull, alhora que vénen a incorporar-se a la tradició del poema en prosa que forma un dels nexes més essencials entre el simbolisme i el surrealisme.

El poema en prosa, tal com es manifesta, sobretot, en la literatura francesa de Baudelaire ençà, correspon a un intent d'ultrapassar les normes fixes de la poesia en la recerca apassionada de l'inconegut. Per al poeta, és qüestió d'inventar una forma no pas artística, sinó metafísica, tot evitant els dos esculls de la prosa retòrica i de la prosa «prosaica». Així la crítica francesa Suzanne Bernard parla de la «*suite d'accents vigoureux*» que caracteritza les *Illuminations* de Rimbaud, frase que també es pot aplicar a les proses més característiques de Foix. De fet, aquests «accents vigorosos» demostren, a través de llur força rítmica, una vitalitat, i fins una voluntat, que són al cor mateix de la visió foixiana. És a dir, en els poemes en prosa el dinamisme del ritme correspon a un dinamisme de les coses pel qual la realitat queda alliberada de les abstraccions convencionals i restaurada a la seva natura concreta i activa. Si Foix sembla aproximar-se de vegades a certes tècniques surrealistes, per exemple a l'escriptura automàtica, cal tenir en compte que per a ell el poeta resta sempre el mag, l'especulador que es reserva el poder de manipular els elements de la seva visió: «Us mostraré els reialmes privats on jo esbosso allò que no és... Us descobriré,

1934. A Bled (Eslovènia).

més enllà de la muralla i de la frontera, l'ombra de l'Etern i el joc de flames que el nodreix» (pàg. 247). A més, si l'acció narrativa de les seves proses sembla desenvolupar-se tantes vegades en les fronteres del somni, el poeta mai no hi arriba a perdre el seu domini. Tot lliurant-se a l'estímul del somni, l'actitud de Foix sembla molt a prop de la frase de Gérard de Nerval: «Diriger mon rêve au lieu de le subir». Això explica, fins a un cert punt, la voluntat de metamorfosi que caracteritza un bon nombre de les proses: si la imaginació del poeta és capaç de jugar amb la forma d'una acció, o bé d'ordenar els elements d'una situació com si es tractava d'una decoració teatral, ¿com és possible de definir els límits entre el real i l'irreal? S'hi tracta, més aviat, d'una regressió infinita del real: «recorda sempre que sóc un testimoni del que conto, i que el real, del qual parteixo..., i l'irreal que tu et penses descobrir-hi, són el mateix» (pàg. 8).

Malgrat això, la visió essencial, per molt que es transformi, mai no arriba a ésser del tot arbitrària, sinó que conserva la seva forma, gràcies a la presència de certes imatges-clau que es repeteixen en el curs de l'obra. Les

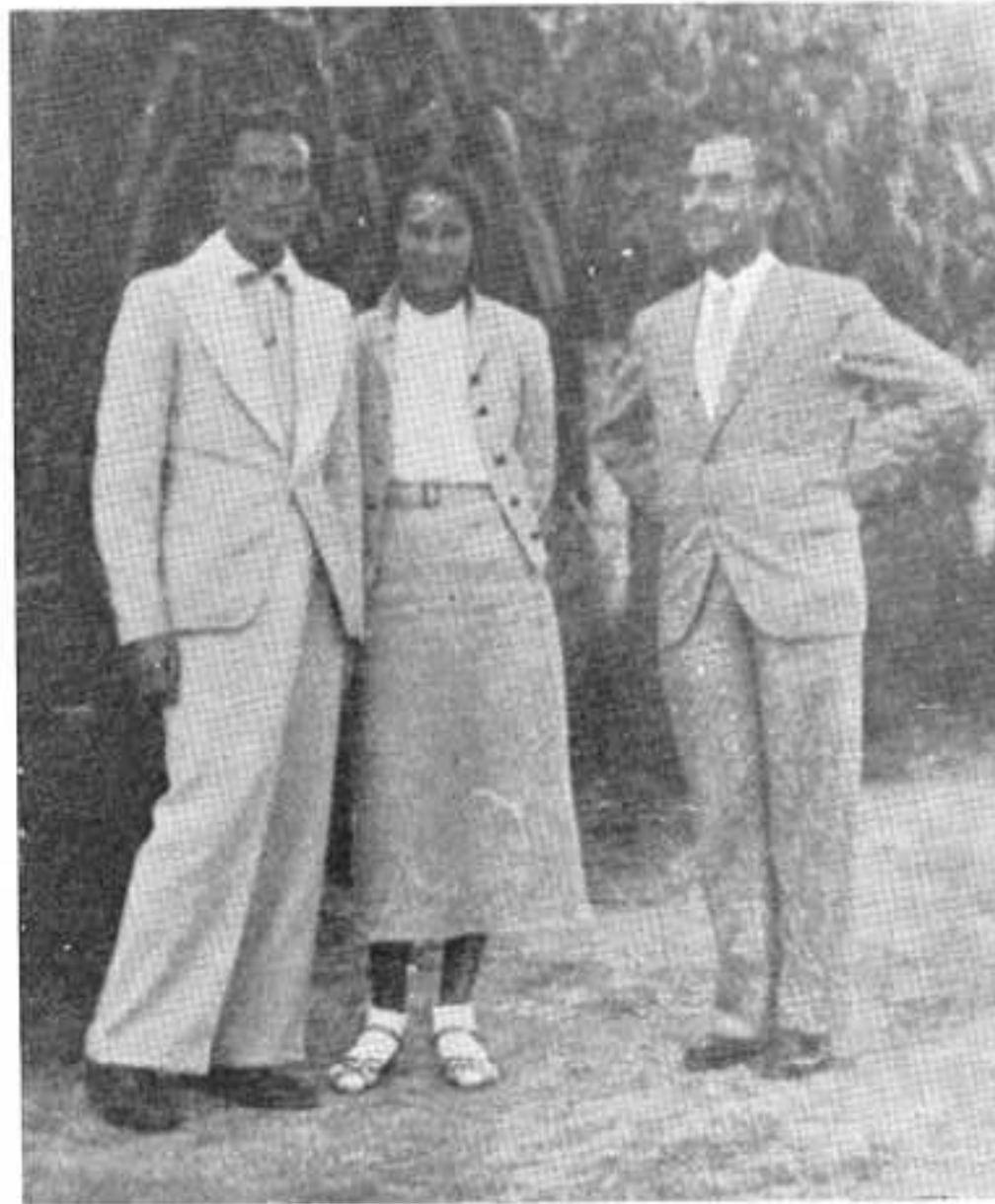
Me n'he tornat per la Riera Blanca, i en un clot que només sé jo, al peu d'una vimetera, he amagat un joc de lletres, nou, que, mestre de punxó com sóc, m'havia endut de la Foneria. — J. V. Foix, *L'estrella d'En Ferris*.

1 d'octubre 1934: amb Salvador Dalí i Gala, entre els horts de can Canet de la Riera —la Riera Blanca—, on ara hi ha les instal·lacions del Club de Tennis Barcelona.

proses de *Diari 1918* (és a dir, les col·leccions parcials que van des de *Gertrudis* fins a *L'estrella d'En Ferris*) no exigeixen la nostra comprensió tant com una mena d'adhesió interior que ens fa conscients d'una certa qualitat inevitable, impossible d'analitzar en termes racionals. Tanmateix, una classificació de les imatges i de les situacions (reals o imaginàries, tant se val) que caracteritzen aquest procés revela uns principis d'ordre que vénen a reforçar el mite personal. Així, entre les anècdotes aparentment arbitràries de *Gertrudis*, crida l'atenció tota una sèrie de figures — el tramoista, el perruquer, la cotillaire — que són com els agents locals d'unes transformacions més vastes. Moltes vegades, aquestes transformacions s'efectuen per mitjà d'un procés que en podríem dir escenogràfic, segons el qual el poeta sembla combinar els elements d'un paisatge només per substituir-los per uns altres: «Però, en anar-me'n hi avui, el temple havia desaparegut i al seu lloc, immensament deserta, hi havia, en vidre policrom, una estàtua del meu cavall, que centellejava en tènues rosasses als flancs del pujol» (pàg. 14). I sovint l'intent de canviar les aparences

dil·lunes arriba a prendre un to francament esportiu: «Un dia vam pintar un teló de fons que representava una casa amb dues finestres ovalades i la vam penjar a la plaça de manera que se'n menjava una quarta part» (pàg. 24). Es tracta, en fi, d'un procés que pot determinar fins i tot els detalls més trivials d'un poema, però que correspon a una de les direccions més fonamentals de la mentalitat foixiana; és a dir, a l'intent de representar i d'entendre un univers bell, misteriós i sobretot concret, en el qual cada objecte implica els altres.

A més, dintre aquest esquema general, i a través de totes les possibilitats de metamorfosi que implica, hi ha un conflicte personal que dona una dimensió dramàtica a les anècdotes. No es tracta, evidentment, d'autobiografia: el poeta no es vol confessar, sinó expressar, realitzant la seva personalitat, «la qual aspirava a projectar, desmaterialitzada, com una ombra breu que llisqués sobre el mar, perceptible tot just un moment pels peixos...» (pàg. 36). Malgrat que Foix sembli parlar d'aquesta aspiració com d'un intent fracassat, la frase descriu amb gran exactitud un dels efectes més

profunds de les proses de *Diari 1918*. Si a vegades la relació entre el poeta i la seva amada dona lloc a una atmosfera de violència i de traïció, es tracta d'unes sensacions presentades, no pas d'una manera directa, sinó a través d'unes imatges i d'unes situacions que tornen a repetir-se, sota unes formes molt diverses, però sempre al nivell de la faula inventada. Això explica, per exemple, la presència de tants elements constructius (sostres, carrers estrets, portals aparedats, el cel que «es podia tocar amb les mans», «ocells presoners de l'ampolla claraboia celeste»), igual com les figures amenaçadores dels «gegants» i dels «homenassos». També crida l'atenció la manera en què el protagonista es presenta de tant en tant com carregat d'un llast: «Jo, mentrestant, arrossegant un piano de maneta...» (pàg. 14); «Si no hagués anat carregat d'un feixuc bidó de vernís...» (pàg. 16). Presos dins llur context, com en el meravellós *Conte de Nadal* que tanca les proses de *Gertrudis*, aquesta mena de detall deixa d'ésser arbitrari i forma part d'un teixit de sensacions molt complex, a través del qual la personalitat del poeta comença a definir-se amb una subtilitat i una llibertat que ultrapassen de molt els recursos de la poesia convencional. Aquesta és la justificació del poema en prosa: vist així, aquest aspecte de l'obra foixiana pren el seu lloc dins un procés d'investigació metafísica que, partint de Baudelaire i Rimbaud, encara resta una de les possibilitats més fecundes de la poesia actual.

Però si l'esforç conscient del poeta implica una voluntat de definir-se a si mateix, també el mena a investigar els límits i la natura de la realitat. Ací, el més característic de Foix és la visió còsmica que determina fins i tot els elements aparentment més trivials de la seva poesia. En aquest aspecte, els sonets de *Sol i de dol* constitueixen un llibre de definicions, una mica a la manera lulliana, en el qual els conceptes que pressuposa una bona part dels poemes en prosa són presentats d'una manera clara i accessible. El formalisme d'aquests poemes obeeix, evidentment, a uns propòsits molt diferents dels de *Diari 1918*: a més de l'aspecte conceptual i definidor, demostren, més que cap altre llibre, l'intent d'harmonitzar els models més antics i els més actuals. L'amplitud d'aquest intent es nota, d'altra banda, en l'eclecticisme fins a un cert punt atemporal de les imatges, segons el qual el paisatge desert de la poesia petrarquesca (els «prats ignots i munts de llicorella») ve a poblar-se de dòlmens i d'avions tronats. No es tracta pas d'unes combinacions arbitràries, sinó de les pregones disposicions mentals del poeta, que s'ho mira tot sota el signe de la unitat:

*Del bell coneret faig el meu càlid joe
A cada instant, i en els segles em moc
Lent com el roc davant la mar obs-
[cura.*

A més, si el debat personal del poeta se centra entorn de les exigències de la realitat, el sentit de la tradició que

es revela a través d'aquests poemes l'ha conduït per primera vegada a unes consideracions de tipus col·lectiu que s'amplifiquen notablement en la seva poesia posterior.

Així, la recerca d'un «llenguatge vigorós» que l'uneixi als grans poetes exemplars del passat té el seu complement en el desig de sentir-se arrelat en un món que encara conserva la dignitat tradicional:

*Mes cerc i am aquell que diu «Jo só»,
I té una llar, té pàtria i mester,
I se'n fa un tot, i acata lleis severes.*

I en l'última secció del llibre, aquesta aspiració col·lectiva arriba a tenir un sentit obertament religiós:

*Plantem la vinya als cims, sense dre-
[cera,*

*I l'oliveta entre timba i tossal;
I ens és un pler, Senyor. I el pa i la sal
Que us demanem, ulls molls, en la pre-
[guera,*

*No ens són sobrers, i amb urc, en ple
[mestral,*

*Mà i peu sagnants, clamem l'Hora Se-
[vera.*

La presència de Déu en alguns dels últims sonets de *Sol i de dol* pot sorprendre després d'una lectura de *Gertrudis* i de *KRTU*. Al mateix temps, la visió transcendent dels poemes en prosa sembla demanar un principi diví i immanent per a completar-se. Aquest principi, ben evident en certes proses del *Diari 1918* i sobretot de *L'Estrella d'En Perris*, arriba a definir-se en els sonets amb una eixutesa corprendora:

*Em sé llibert si en el més negre fons
Els Vostres ulls illuminen els móns
Que amb Vós delese, i em fan el viure
[lleu.*

Aquesta nota religiosa mai no abandonarà la poesia posterior de Foix, però poques vegades arriba a expressar-se amb tanta senzillesa. Més que proclamar directament la seva fe en el Déu cristià, Foix ha anat investigant la seva experiència d'un univers que, per a ell, és ordenat segons uns principis divins que, gràcies a llur mateixa claredat enlluernadora, guarden sempre un fons de misteri.

A part *Sol i de dol* i *Onze Nadals*, que representa un aspecte més popular, però artísticament molt pur, de la seva obra, els poemes en vers de Foix són agrupats en dues col·leccions estretament lligades entre elles — *Les irreals omegues* i *On he deixat les claus* —, a les quals la nova edició n'adjunta una tercera, *Desa aquests llibres al calaix de baix*, que també pertany al mateix esforç. Això és una de les característiques més notables de l'obra foixiana: si els poemes en prosa formen part d'un sol llibre, també aquestes tres col·leccions de versos es complementen d'una manera semblant. Malgrat les diferències de tècnica, no hi ha cap solució de continuïtat entre les dues maneres d'escriure. *Les irreals omegues* porta dos epígrafs de Ramon Llull — «De les semblances reals davallen les fantàstiques en així com accidents que ixen de substància» i «On pus scura és la semblança pus altament entén

l'enteniment que aquella semblança entén» — que podrien servir de lema a tota l'obra. Evidentment, el procés que descriu el primer pot funcionar al revés; és a dir, que les semblances fantàstiques (inventades, imaginades) poden suggerir les reals. I en certa manera, l'obscuritat, en una situació tan complexa, arriba a ésser una garantia d'autenticitat. Així, per al lector que sàpiga situar-se en aquest procés, la poesia de Foix, sense deixar d'ésser difícil, poques vegades resulta hermètica. En els seus millors moments (i són molts), es tracta d'una poesia visionària, en el sentit més profund del mot. Al mateix temps, si el lector s'ha de fer, ell també, vident, és tot reconeixent el caràcter altament tradicional de la visió. Aquesta dimensió còsmica, però profundament arrelada en les aparences concretes i en la pietat humana, resta sense paral·lel entre la poesia catalana moderna. Des del punt de vista metafísic, la poesia de Foix recorre sobre una base d'ortodòxia tan difícil com senzilla; en canvi, tot l'esforç del poeta consisteix a projectar aquesta metafísica en una visió del món concret, o, com ho diria ell, de realitzar quelcom de la màgia inherent de les coses, salvant-la del pes de les abstraccions sota les quals perilla constantment de desaparèixer.

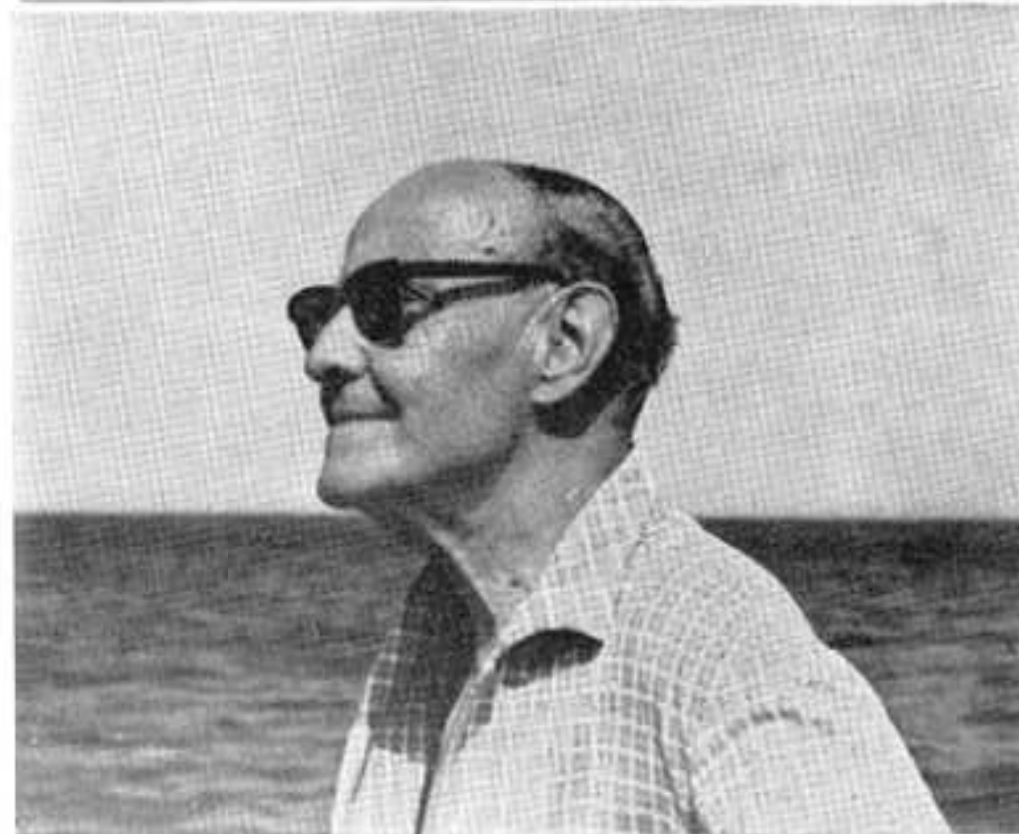
Evidentment, l'instrument principal en aquest esforç és la llengua. A través de mig segle d'activitat literària, Foix s'ha forjat un llenguatge poètic capaç d'expressar les convulsions més íntimes d'una imaginació poderosa i original. La preocupació per la llengua que afecta tots els poetes importants de la seva generació es tradueix, en el seu cas, en un lèxic de proporcions verdaguerianes, al qual ha sabut incorporar una quantitat d'arcaïsmes i de neologismes que, tot reflectint les afinitats literàries del poeta, han eixamplat notablement les possibilitats del català modern. Aquest lèxic, però, correspon a les exigències d'una poesia en la qual el sentit de les paraules no es pot separar d'altres procediments: del ritme, tan singular en el pes que dona als incisos i als monosíl·labs, i de la repetició, emprada molt sovint com a principi de construcció.

De tant en tant s'ha parlat de Foix com d'un poeta meravellosament dotat des del punt de vista tècnic que, per diverses raons, s'ha tancat dins un món personal i de difícil accés. Així, Molas i Castellet, en llur antologia, escriuen que «fins a un cert punt, Foix és un escriptor d'intenció realista que, per insuficiència expressiva, ha de bastir un edifici retòric amb valor, ja per ell mateix — el poema —, on interveuen elements onírics i màgics, racionalistes i vidents, cultistes i populars, realistes; així, entre la realitat inicialment contada i el poema s'obre un veritable abisme que desorienta completament el lector». No seria difícil de trobar poemes que semblen confirmar aquesta descripció. No tots els poemes de Foix són de la mateixa qualitat, i potser el més essencial per a la crítica en aquest moment seria de distingir, amb uns criteris adequats, entre els èxits i els fracassos parcials. Això no es pot fer sinó a través d'unes anàlisis

Fotos del 1935, al Port de la Selva, i del 1956. No gaire abans de mitjanit, que ací és l'hora d'anar a sopar, el mar frondós de negres claredats, reflecteix ponts i velers siderals (...). Arribo a casa cobert d'herba menuda i fina, i em distrec mirant el Miró que n'orna el cancell. Però En Cavapalles, que n'és el personatge central, ha entrat en conjunció amb el Punt Vermell que li dona vida... — J. V. Foix, de Còpia d'una lletra.

lentes i detallades que ultrapassarien els límits d'unes notes com aquestes. Cenyint-nos a un exemple concret, crec que els títols llargs que serveixen per a introduir un bon nombre de poemes no sempre tenen la mateixa eficàcia. Si a vegades arriben a crear una atmosfera d'expectació, com ha notat Sansone, de tant en tant perill de caure en un anecdotisme trivial i arbitrari que té poc a veure amb els poemes, sovint excel·lents, que volen presentar. Per a qui sàpiga entendre la visió essencial de Foix, aquesta arbitrietat poques vegades arriba a afectar el cos del poema. (Entre les excepcions podríem citar el poema XVIII d'*On he deixat les claus* — «Els assaïariats del somni...» —, on el conflicte entre el poeta i les forces hostils a la seva visió es perd fins a un cert punt sota la densitat de les metàfores, i el fil del poema fa l'efecte de perllongar-se excessivament.)

Tanmateix, en els millors poemes, la veu del poeta se'ns imposa amb una autoritat que dona al conjunt un ritme i un equilibri inevitables. A més, crida l'atenció la varietat de formes poètiques que demostra una col·lecció com *On he deixat les claus*. Si, a partir dels sonets de *Sol i de dol*, Foix sembla dedicar-se més que res a escriure odes d'una certa extensió, no podem menys d'admirar la destresa dels poemes en metres curts i la nuesa sorprendent dels altres poemes breus, de tipus metafísic, que figuren en *On he deixat les claus*. Alguns d'aquests, com *El difícil encontre* i *Dèiem: la nit!*... haurien de figurar en qualsevol antologia de la lírica catalana moderna: llur tècnica, tan senzilla com assegurada, represen-

Com que el temps s'ho porta, sirguem e llagut i partim, dallairos i dansers, cap a una cala amb llangors lacustres. Hi es fullem els cossos, barregem en caps equatorials la xelxa i el forment, nedem a fre de verdors jonqueres, foragem, explorem arxipiàgams amb ròssecs lluminosos (...). Entre quiltrans i borres, guanyem la platja (...). on cullo, per a tu, rocs estampats canyes figuratives. — J. V. Foix, de Còpia d'una lletra.

ta un avenç notable sobre els sonets, a vegades una mica eixuts, de *Sol i de dol*, i llur emoció severa i restringida és com una destil·lació molt refinada dels poemes més ambiciosos.

Davant aquests poemes, cal preguntar si es pot parlar en rigor d'una progressió en l'obra foixiana. Fins a un cert punt, la pregunta sembla invitar a una negativa, cosa estranya en un poeta que ha exercit la seva vocació durant més de cinquanta anys. És cert, com diu Joan Teixidor, que «el gran valor (de l'obra de Foix), cal buscar-lo a través d'una fidelitat a la línia que iniciava *Gertrudis*»; és a dir, que la seva obra és inseparable de l'ambient original en el qual es va crear. I això, que en un altre escriptor podria semblar una debilitat, és molt natural en un poeta que veu la seva tasca com la investigació d'una sola veritat, única i indivisible. En una situació semblant, tan sols la manera d'aproximar-se en aquesta veritat és capaç de variació, i, en el cas de Foix, podem pensar que la seva manera essencial, igual que la temàtica i els mitjans lingüístics, es deu haver cristallitzat molt aviat. Pensant en els problemes cronològics que planteja la seva obra (i que no resolen, ni de bon tros, les dates adscrites als poemes), resulta molt difícil d'imaginar la seva gestació en termes temporals. A *Les irrealis omegues*, un poema datat l'any 1922 harmonitza perfectament amb un altre, escrit vint anys més tard; com ho diu el mateix Foix: «La data que acompanya individualment els poemes en subscriu provisionalment l'experiència i no en tanca el procés». Un fet semblant es pot observar en les proses poètiques on, segons la frase de Joan Colomines, «sembla que a mesura que ha anat publicant-les ha anat reelaborant els textos del dietari inicial i, més o menys, adaptant-los als corrents literaris vigents al moment de la publicació». Si això fos cert (i resulta difícil d'imaginar que *L'Estrella d'En Perris* fos escrit en la seva forma actual a la mateixa època que *Gertrudis*), seria un altre senyal del proteisme de l'autor.

De tota manera, sembla evident que la poesia de Foix, lluny d'existir en un buit intemporal, reflecteix certes tendències de l'època, no pas d'una forma literal, sinó tot adaptant-les a la seva

visió fonamental. No és una coincidència, per exemple, que ell hagi escrit dos o tres dels millors poemes en català sobre la guerra de 1936-39. Ací, els sentiments col·lectius que afloraven en certs sonets de *Sol i de dol* arriben a tenir una concentració i una ressonància molt més profundes davant les circumstàncies públiques. Com era d'esperar, no es tracta pas d'una actitud senzilla, sinó d'unes reaccions que fluctuen segons les esperances i les frustracions del moment, tot mantenint-se fidels a la visió essencial del poeta. Al fons de totes aquestes poesies hi ha una nostàlgia molt forta pels aspectes ideals del país al qual el poeta se sent profundament arrelat. Així, en el primer poema de *Les irrealis omegues*, els símbols que ja havien figurat una mica teòricament en certs sonets de *Sol i de dol* («El futur transparent, en un cel blau / Del Temple, de la Farga i del Palau») tornen a aparèixer d'una manera més directa i personal dins l'atmosfera general de traïció:

I amb daus plomats, en bars sense

[*sortida,*

Jugueu, amb ure, en taulers invisibles,

Muntanya i cos, dofí, arbre i ocell.

Aquest poema, un dels millors que Foix ha escrit, acaba afirmant la indestructibilitat del principi diví i el retorn als elements bàsics de la vida tradicional:

Colpiu l'anyell? No anudheu el Signe;

Cremeu papers i tintes? La ment reneix.

Exiliat a la pairal contrada,

Rems i destal ressonin, solitaris!

En d'altres poemes d'aquests anys, la nota de resolució es perd, i el poeta arriba fins i tot a dubtar de la seva identitat. En el poema que obre *On he deixat les claus*, Foix torna a un dels seus temes preferits: el viatge. Però ara el retorn al poble el nom del qual no pot recordar comporta un sentit d'alienació que correspon a les circumstàncies d'un país ja desolat per la guerra: «—Què diuen per la ràdio? / Tinc fred, tinc por, tinc fam...» La senzillesa còmpredora d'aquests versos, i d'altres de la mateixa època («Els passaports són vells i sangosos els cors»), ja és un senyal del candor amb el qual Foix sap afrontar una crisi que l'afecta alhora com a home i com a poeta. Uns quants centenars de versos d'aquests anys reflecteixen el seu amor a

les íntimes essències del país; tanmateix, no s'hi tracta de cap nostàlgia fàcil, sinó d'una situació en la qual es juga a tot o a res la seva personalitat sencera. Tot sentint-se cridat com a poeta a parlar en nom dels altres («I em faig un clam del silenci de tots»), no deixa d'experimentar en ell mateix una part de la culpa general:

Avanç enllà, però una mà m'atura

I, dura, una veu.

Molla dels rous d'antany, clama se-

[*gura:*

— *De tot crim ets reu.*

(*Fronteres*)

Tanmateix, si Foix s'ha expressat d'una manera tan directa i punyent en aquests poemes breus d'*On he deixat les claus*, seria un error de separar aquesta part de la seva obra del conjunt. Al contrari, sembla que només un poeta que hagi entès sense compromisos la complexitat del món és capaç d'escriure en termes aparentment tan senzills. O, dit d'una altra manera, darrera la nuesa extraordinària d'aquests poemes sentim tot el pes de la visió que Foix mai no ha cessat d'investigar en la «plural exploració» de la seva obra.

El nou recull que es publica aquí per primera vegada — *Desa aquests llibres al calaix de baix* — ens mostra un Foix tan vigorós com sempre, que continua conduint les seves investigacions, a vegades en unes direccions imprevistes. Com d'altres col·leccions seves, aquesta es compon de poemes escrits en unes èpoques molt diverses, de manera que sembla un complement, més que no pas una extensió, dels volums anteriors. Si alguns dels poemes més recents demostren una vena satírica que només s'havia vist abans d'una manera esporàdica, en la majoria dels altres tornen a aparèixer les actituds ja familiars, però no menys poderoses, de l'obra anterior: el poeta com a vident (ara en combinació amb el tema religiós), la visió de la imatge futura o ideal del país, i una preocupació per la vida col·lectiva i cívica que es revela sobretot en els poemes datats arran de l'any 1930 («Miràvem el cel...»; «No puc, de nit, i a l'aventura...»).

A setanta-dos anys, Foix és encara un poeta capaç de sorprendre. Si, segons la frase de Joan Triadó, «es tracta del poeta més dotat i més assolit de la poesia catalana vivent», això és degut a la seva fidelitat a una llengua i a una visió que mai no s'ha cansat de cultivar durant més de cinquanta anys d'activitat literària. Entre tots els poetes catalans moderns, Foix és potser el més pur i el menys antropocèntric. Això no va gens en contra de la humanitat, densa i profunda, de la seva poesia; només vol dir que la seva visió, amb tot el valor que dona a la presència de les coses concretes, sempre es dirigeix cap a les veritats transcendents i divines que informen l'univers. I en els seus millors poemes l'univers existeix, no pas com un fons per a les activitats humanes, ni tampoc com un principi teòric, sinó amb tota la bellesa lluminosa que dona sentit a la vida. — ARTHUR TERRY.

B.A.S.

ASSEGURANCES SENSE FRANQUÍCIA

cotxes, camions, embarcacions

EN 12 CÒMODES MENSUALITATS

sense entrada, interès, aval ni fiador

Telefon 253 6817

c/ Mallorca 165, 6^a 3^a (tocant a Casanova)

PARKING GRATUIT Mallorca 169